

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
**Direcció General d'Arxius,
Biblioteques, Museus i Patrimoni**
Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre

TREBALLS A LA CARTA: Taller pràctic per a docents i estudiants

Autor: J.Orpinell

**Guia elaborada per
Gerard Mercadé i Pié
Director de l'Arxiu
Comarcal de la Ribera d'Ebre**

ÍNDEX DE CONTINGUTS

1. Introducció

1.1 La Ribera d'Ebre

1.2 L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre (ACRE)

1.3 Els fons documentals del centre

1.4 Eines i recursos que facilita l'ACRE per conèixer la documentació que gestiona

1.4.1 El portal "Arxius en línia"

1.4.2 El Cercador de premsa històrica XAC_premsa

1.4.3 El servei de referència i informació del centre

2. El projecte "Treballs a la carta"

2.1 Objectius

2.2 El treball de recerca de batxillerat

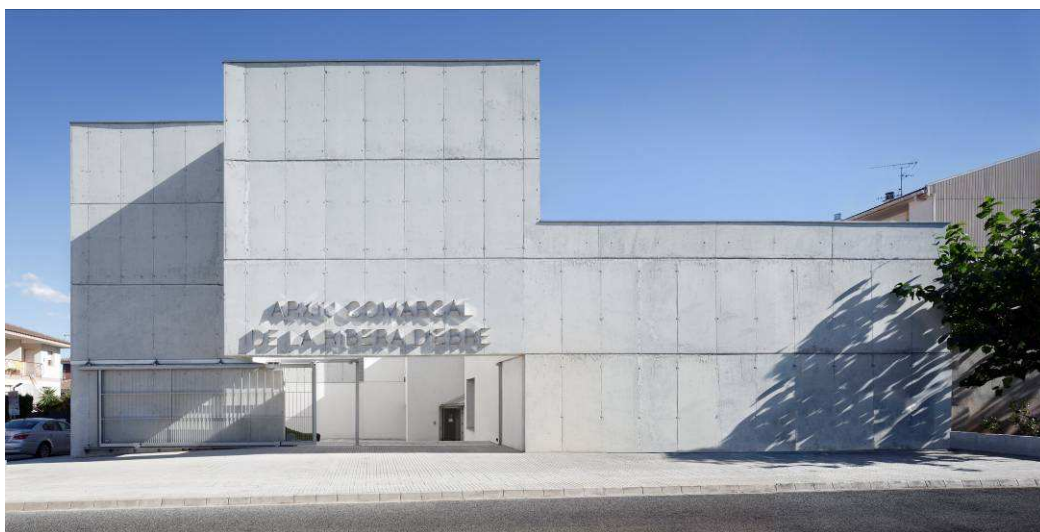
2.2.1 Factors claus perquè el treball fructifiqui

2.3 Metodologia de l'activitat "Treballs a la carta"

2.3.1 El personal de l'ACRE es desplaça als instituts

2.3.2 Les sessions presencials a l'ACRE

2.4 Alguns exemples de propostes de treballs de recerca.

Autor: J.Orpinell

1.Introducció

1.1 La Ribera d'Ebre

La Ribera d'Ebre és una comarca del sud del Principat de Catalunya, compresa dins la regió de les Terres de l'Ebre, la qual engloba les comarques del Montsià, Baix Ebre, Terra Alta i Ribera d'Ebre. La capital de la Ribera d'Ebre està ubicada a la vila de Móra d'Ebre, que té una població de 5.578 habitants. La comarca té una extensió de 827,3 km quadrats i una població de 22.925 persones. Està formada per 17 pobles agrupats en 14 municipis.

La població es dedica a l'agricultura, a la indústria i als serveis. A la Ribera d'Ebre els regadius han convertit importants zones de secà en terres fèrtils, en què predomina la fruita dolça. Al secà, l'oliva, l'ametlla i el vi continuen sent els principals cultius. Al sector industrial té gran incidència el sector energètic. Pel que fa al sector serveis cal destacar el comerç, el qual està localitzat, especialment, a Móra d'Ebre, Móra la Nova i Flix.

1.2L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre (ACRE)

L'ACRE és un edifici de nova planta que va ser inaugurat el 24 d'abril de 2007. Està adscrit al Departament de Cultura i forma part de la Xarxa d'Arxius Comarcals. La seva gestió correspon, conjuntament, a l'Ajuntament de Móra d'Ebre i el Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre.

La missió principal del centre és conservar i gestionar els fons de les administracions públiques, institucions o particulars de la Ribera d'Ebre per tal de servir-la a la ciutadania (investigadors, estudiants, ciutadans o, entre d'altres, administracions). La gestió i conservació de la documentació es complementa amb la no menys important tasca de difondre-la i de posar-lo a l'abast dels ciutadans de la comarca.

1.3 Els fons documentals del centre

L'ACRE gestiona 82 fons documentals, que sumen un volum aproximat de 1.200 metres lineals de documentació, equivalents a unes 1.200 capses de documents¹. Hi destaquen els fons de l'Administració Local (Ajuntament de Móra d'Ebre, la Torre de l'Espanyol, Benissanet, Tivissa, Rasquera, Ginestar, Vinebre, Ascó i la Palma d'Ebre). L'ACRE també gestiona importants fons documentals de titularitat privada, com ara els fons personals d'Artur Bladé i Desumvila, de Carmel Biarnés o de Lluís Brull, els fons patrimonials de la família Domènech-Martí de Vinebre, el de la Comunitat de Regants de Móra d'Ebre, o els d'alguns clubs i entitats esportives de la Ribera d'Ebre.

Autor: J.Orpinell

¹ Dades referents a l'any 2015

Si ho desitgeu podeu conèixer la totalitat de fons gestionats per l'ACRE consultant el nostre quadre de fons al següent enllaç:

http://xac.gencat.cat/ca/llista_arxius_comarcals/ribera_d_ebre/quadre_de_fons/

1.4 Eines i recursos que facilita l'ACRE per conèixer la documentació que gestiona

Si voleu conèixer les activitats, serveis i projectes que desenvolupa l'ACRE podeu, per començar, consultar el nostre portal web:

http://xac.gencat.cat/ca/llista_arxius_comarcals/ribera_d_ebre/

A partir de la consulta de la pàgina web de l'ACRE podreu tenir una idea aproximada de l'abast i projectes del centre. Aquest espai també us permet accedir als dos cercadors de documents vinculats al centre, un dedicat a documentació d'arxiu i l'altre a la premsa històrica, que són:

1.4.1 El portal “Arxius en línia”

El portal “Arxius en línia” és la plataforma que permet consultar les descripcions dels fons documentals i documents dels arxius comarcals catalans i de l'Arxiu Nacional de Catalunya. Fins i tot —per documents d'especial interès social— podeu consultar el document digitalitzat sense necessitat de desplaçar-se a l'arxiu.

Accediu al portal, a través de l'adreça:

<http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/>

El cercador possibilita diferents tipus de cerca (simple, avançada i per inventari). Amb les cerques simple i avançada podreu consultar documents, i amb la cerca per inventari també podreu accedir a la consulta de la totalitat del fons, entès com el conjunt de documents que han estat generats en l'exercici de les activitats pròpies per part de persones, famílies, organismes públics, empreses, associacions, o altres institucions. Trobareu moltes tipologies de fons i documents que poden satisfer les vostres necessitats d'informació. Tanmateix, si cal que un professional us orienti podeu contactar amb l'ACRE. Disposa d'un servei de referència per assessorar-vos i orientar-vos (veure apartat 1.4.3).

1.4.2 El Cercador de premsa històrica XAC_premsa

El cercador XAC_prensa és el portal que permet la consulta de la premsa històrica digitalitzada dels arxius comarcals catalans, fins i tot d'algun arxiu municipal.

Podeu accedir-hi a través del següent enllaç:

<http://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora/#top>

Teniu present que podeu fer cerques a una comarca concreta —tant sols cal seleccionar-la al mapa— o a través d'altres filtres. En el cas de la l'ACRE donem accés a més de 5.000 pàgines de premsa històrica i a part, o la totalitat, de les següents capçaleres:

- Antorcha (1959-1973), Flix
- El Llamp (1921-1934), Gandesa
- Hoja Comarcal de Acción Católica (1913-1917), Tivissa
- La Ribera (1932-1934), Móra d'Ebre
- La Riuada (1927-1930) Móra d'Ebre
- Tivissa (1928-1931), Tivissa
- Tres Comarques (1978-1979)

Cal tenir present, que en tractar-se d'un cercador comú a la Xarxa d'Arxius Comarcals podeu trobar informació sobre la població que us interessa a la premsa d'una altra comarca, especialment el Baix Ebre. Com citàvem en l'anterior apartat, recordeu que si cal que un professional us orienti podeu contactar amb l'ACRE. Disposa d'un servei de referència per assessorar-vos i orientar-vos (veure apartat 1.4.3).

1.4.3 El servei de referència i informació del centre

Teniu present que, a més dels portals que hem indicat anteriorment, per qualsevol dubte podeu utilitzar el servei de referència i informació del centre, el qual, entre d'altres atribucions, li correspon l'atenció als usuaris del centre, tant presencials com els que contacten amb l'ACRE per altres vies. Per tant, pel que fa als usuaris, es responen les sol·licituds d'informació presencials o les realitzades per telèfon, correu, fax o Internet i se'ls orienta en la cerca d'informació, ja sigui a l'ACRE o a altres centres de referència.

2.El projecte “Treballs a la carta”

L'ACRE, ja des de la seva posada en funcionament l'any 2007 ha potenciat la relació amb el món educatiu, tot oferint serveis i recursos als docents i estudiants de la comarca. L'activitat pedagògica “Treballs a la carta” pretén proposar als alumnes de

primer de batxillerat esquemes de treballs de recerca que poden desenvolupar a l'Arxiu tot utilitzant les fonts primàries de què disposem al centre. Evidentment, els tutors dels treballs poden, un cop valorada la proposta o vista la documentació que es proposa utilitzar, adaptar-a les necessitats pròpies.

2.1 Objectius

—Facilitar la realització del treball de recerca dels alumnes de primer de batxillerat a l'ACRE, tot proposant línies d'estudi —relacionades amb les matèries impartides a l'aula pel professorat— a partir dels fons i documents gestionats pel centre.

—Fomentar l'esperit crític de l'alumnat, atès que treballarà amb fonts primàries —els documents d'arxiu— i, per tant, a diferència del que succeeix amb les fonts secundàries, l'alumnat haurà de construir un discurs propi.

—Fomentar el coneixement de la història local i relacionar-la amb els grans períodes històrics o esdeveniments socials més rellevants explicats a l'aula.

2.2 El treball de recerca de batxillerat

El treball de recerca és un estudi que els alumnes de batxillerat han de desenvolupar de forma obligatòria. Es tracta d'una petita investigació, dirigida per un tutor, que s'haurà de presentar per escrit i oralment davant d'un tribunal. Per tant, cada alumne haurà de desenvolupar un treball, en el qual caldrà aplicar un mètode sistemàtic —adequat a la seva branca de batxillerat i a les fonts informatives existents— i al temps de què disposa per executar-lo.

2.2.1 Factors claus perquè el treball a l'ACRE fructifiqui

Sense cap mena de dubte, un dels factors claus perquè el treball arribi a bon port és, a més de la selecció de la temàtica, disposar de les fonts informatives adequades per tirar-lo endavant, així com saber interpretar-les. Per tant, és indispensable que:

—L'alumne que seleccioni alguna de les propostes fetes per l'ACRE vingui presencialment amb el seu tutor al centre i valori si la proposta s'adapta a la recerca que vol dur a terme, o si bé, sota les directrius del tutor, creu que cal adaptar-la o reorientar-la.

—Cal tenir present que l'ACRE no disposa de tota la informació que els alumnes sol·liciten. En conseqüència, cal assegurar-nos, prèviament a la tria de la temàtica, que existeixen les fonts informatives per fer el treball. A més l'alumne ha de rebre del seu tutor les directrius per interpretar-les.

2.3 Metodologia de l'activitat “Treballs a la carta”

L'activitat és desenvolupa mitjançant petició del professorat dels instituts de la Ribera d'Ebre al personal de l'ACRE. Cal sol·licitar l'activitat amb suficient temps —com a mínim dos mesos abans de la data en què es proposi dur-la a terme— perquè pugui ser convenientment preparada. L'activitat “Treballs a la Carta” combina una sessió adreçada al professorat dels instituts i una visita d'aquests professors amb un grup d'alumnes a l'ACRE. Així, un cop el professor ha traslladat als alumnes les propostes de treball fetes per l'arxiu, els estudiants les podran veure presencialment al centre, a través de la consulta *in situ* dels documents que es proposen utilitzar.

2.3.1 Les sessions als instituts

Les sessions als instituts tenen una hora de durada. En elles es trasllada als docents, mitjançant la projecció d'una presentació, propostes concretes de treballs de recerca pels seus alumnes, especialment de l'àrea de Ciències Socials.

En cada proposta concreta s'indiquen o es mostren:

- La proposta de nom del treball
- Les fonts arxivístiques o hemerogràfiques que poden utilitzar els alumnes per dur-lo a terme.
- La informació que poden extreure els alumnes de la lectura d'aquesta documentació
- Imatges de documents perquè els docents puguin visualitzar el contingut informatiu de la documentació que es proposa utilitzar
- Si s'escau, també s'indica l'existència de bibliografia de suport que pugui ajudar a l'alumne a contextualitzar el treball o si la documentació és consultable on-line.
- Si es tracta d'una font primària comuna per diverses poblacions de la Ribera d'Ebre s'indiquen els municipis dels quals disposem informació per dur a terme el treball.

2.3.2 Les sessions presencials a l'ACRE

L'activitat conclou amb la visita presencial a l'ACRE dels alumnes de primer de batxillerat. En aquesta visita els alumnes veuen la documentació dels treballs de recerca que s'ha proposat utilitzar. D'aquesta manera, poden veure, llegir i tocar els fons i documents que poden servir per desenvolupar el seu treball de recerca i decidir-se, finalment, a dur-lo a terme.

2.4 Propostes de treballs de recerca fets per l'ACRE

A) Estudi de la pluviometria i termometria del municipi de Tivissa entre 1911 i 1920 a partir dels documents de l'Estació Meteorològica de Tivissa

—**Fonts documentals a utilitzar:** Llibre registre de pluviometria i termometria.

—**Contingut informatiu:** Pluja: Dia del mes, litres recollits, part del dia en què va ploure i direcció del vent. Temperatura: Màxima, mínima i mitjana diària. A més l'informador recull altres dades relacionades amb la meteorologia mensualment, com ara glaçades, floració d'arbres o, entre d'altres, collites extraordinàries.

—**Notes:** La documentació es pot consultar digitalitzada al portal "Arxius en línia" i existeix diversa bibliografia de suport editada, especialment referent al científic impulsor de l'Estació Meteorològica de la població, Ramon Jardí i Borràs.

B) Pastoreig furtiu, infraccions a la llei de caça, intrusions i robatoris en finques particulars. Conflictivitat social a Rasquera (1935-1959)

—**Fonts documentals a utilitzar:** 90 judicis civils conservats al fons del Jutjat de Pau de Rasquera. També al fons municipal de Rasquera s'hi conserven diverses multes per pastoreig abusiu del període que ens donen informació complementària.

—**Contingut informatiu:** Noms de pastors, tipus de ramats, partida en què es produeix la infracció, denunciants (generalment la Guàrdia Civil) i explicació dels fets ocorreguts

—**Notes:** Aquest mateix treball es possible desenvolupar-lo per la vila de Móra d'Ebre

C) La correspondència entre Artur Bladé i Desumvila i Carmel Biarnés

—**Fonts documentals a utilitzar:** L'ACRE conserva el fons personal de l'escriptor Artur Bladé i Desumvila. Entre la documentació en qüestió s'hi conserven 32 cartes emeses per Bladé i rebudes per Biarnés entre 1976/1992 i 290 cartes emeses per Biarnés i rebudes per Bladé.

- Contingut informatiu:** Implantació Central Nuclear d'Ascó, actualitat cultural catalana i comarcal, projectes personals, entre d'altres.
- Notes:** Existeix nombrosa bibliografia de suport.

D) La implantació del franquisme a Móra d'Ebre, Rasquera, Tivissa, Benissanet, Vinebre, Ascó o la Palma d'Ebre (1939-1942)

- Fonts documentals a utilitzar:** Llibres d'actes del plens dels ajuntaments de postguerra. L'ACRE gestiona els fons documentals de diversos ajuntaments de la Ribera d'Ebre: Móra d'Ebre, Rasquera, Tivissa, Benissanet, Vinebre, Ascó o la Palma d'Ebre que conserven els llibres d'actes del període que es proposa estudiar.
- Contingut Informatiu:** Destrucció causada per la Guerra Civil, depuració de funcionaris, organització de l'administració franquista, instruccions rebudes d'autoritats superiors, membres del consistori i procediment de nomenament dels alcaldes, entre d'altres.
- Notes:** Existeix nombrosa bibliografia generalista de suport i els llibres es poden consultar digitalitzats al portal "Arxius en línia".

E) Els treballs de recerca dels alumnes de l'IES Julio Antonio de Móra d'Ebre (2001-2011). Contingut informatiu i línies d'estudi

- Fonts documentals a utilitzar:** 462 treballs de recerca. L'ACRE gestiona els fons documental de l'IES Julio Antonio de Móra d'Ebre, entre el qual trobem els treballs de recerca dels alumnes del centre. Aquesta proposta convida a l'alumnat a conèixer les principals línies d'estudi dels treballs elaborats pels antics alumnes l'IES Jülio Antonio.
- Contingut informatiu:** Història, literatura, sociologia, psicologia, antropologia, ciències, entre d'altres.

F) La Riuada de Móra d'Ebre (1927-1930). El periòdic catalanista de Móra d'Ebre

- Fonts documentals a utilitzar:** Capçalera de premsa la *Riuada*
- Contingut informatiu:** Política local, cultura, literatura, excursionisme, història, comerços locals
- Notes:** La documentació es pot consultar digitalitzada al portal XAC_premsa. El mateix treball es pot portar a terme sobre la publicació periòdica *Tivissa* (1928-1931)

G) La gent del *Llamp* (1921-1934)

- Fonts documentals a utilitzar:** Capçalera de premsa *El Llamp de Gandesa*,
- Contingut informatiu:** Política local, cultura, literatura, excursionisme, història, comerços locals

—**Notes:** La documentació es pot consultar digitalitzada al portal XAC_prensa. A més l'ACRE gestiona el fons personal d'Artur Bladé i Desumvila, un dels impulsors i col·laboradors del diari. Existeix força bibliografia editada de complement.

H) La Peña Ciclista de la Ribera d'Ebre: Més de 25 anys de ciclisme a la comarca

—**Fonts documentals a utilitzar:** Fons Peña Ciclista de la Ribera d'Ebre.
—**Contingut informatiu:** Moviment de socis, actes de l'entitat, activitats organitzades.
—**Notes:** Existeix bibliografia de suport.

I) La Comunitat de Regants de Móra d'Ebre: Un projecte de rec per la població de Móra d'Ebre

—**Fonts documentals a utilitzar:** Fons de la Comunitat de Regants de Móra d'Ebre, especialment el llibre d'actes de la Junta General Rectora entre 1924 i 1941 i els projectes per construir un sistema de rec que elevés aigua del riu Ebre a part del terme municipal de la població.
—**Contingut informatiu:** Explicació del projecte i gestions fetes per desenvolupar-lo,
—**Notes:** El llibre d'actes entre 1924 i 1931 es pot consultar digitalitzat al portal "Arxius en línia". A més existeix bibliografia de suport sobre la temàtica en qüestió.

J) La campanya d'excavacions 1942-1943 al jaciment arqueològic del Castellet de Banyoles de Tivissa

—**Fonts documentals a utilitzar:** L'ACRE conserva el fons personal de Lluís Brull i Cedó, en especial les memòries de les excavacions i la correspondència amb els arqueòlegs Josep Serra Ràfols, Salvador Vilaseca, Julio Martínez Santa-Olalla i Lluís Pericot, entre d'altres, explicant les tasques diàries d'excavació.
—**Contingut informatiu:** Gestions fetes per trobar fons per excavar, gestions amb els propietaris per expropiar els terrenys, explicació dels treballs diaris d'excavacions, troballes realitzades, centre patrimonial en què es dipositen.
—**Notes:** Existeix bibliografia de suport. El fons personal de Lluís Brull i Cedó permet documentar altres iniciatives destacades de la primera meitat del s.XX a Tivissa, com, entre d'altres, la publicació dels Fulls d'Història de Tivissa o la construcció de la plaça de la Baranova, que poden ser un altre treball.

Q) Anàlisi de l'estructura de la propietat urbana i rústica de la vila de Vinebre a mitjans del s. XIX

—**Fonts documentals a utilitzar:** L'amillament és l'instrument que utilitzaven històricament els ajuntaments per tal de conèixer la riquesa rústica, pecuària i urbana

dels contribuents del municipi, tant els que n'eren habitants com els que hi tenien heretats, finques urbanes o bé que hi exercien la ramaderia.

—**Contingut informatiu:** Permet obtenir una radiografia molt exhaustiva sobre com es distribueix la possessió de la terra al municipi (noms de les partides de terra, cultius que alberguen, el valor que hi atribueixen les autoritats, a més de donar-nos informació sobre els noms dels carrers de la vila de Vinebre de fa més de cent cinquanta anys

—**Notes:** Aquest treball pot ser adaptat a pràcticament totes les poblacions de la comarca, tot i que amb documentació d'altres períodes.

L) Una aproximació al tardofranquisme a Flix través de la publicació *la Antorcha*

—**Fonts documentals a utilitzar:** Publicació *la Antorcha* de Flix.

—**Contingut informatiu:** Política local, associacionisme, esport, tradicions flixanques, paper de la dona a la societat i comerços locals, entre d'altres

—**Notes:** consultable pràcticament completa al portal XAC_prensa

M) Una petita història del cinema a la vila de Vinebre. El cine del Casino (1953-1966)

—**Fonts documentals a utilitzar:** Fons del Grup Instructiu de Vinebre, especialment les factures pagades a les distribuïdores i el llibre de pel·lícules exhibides al cinema (1953-1966)

—**Contingut informatiu:** Nom de la pel·lícula, distribuïdora, dia en què es va projectar